

Nová právní úprava ochrany dětí i podpory rodin

„Kdo nikdy nebyl dítětem, nemůže být dospělým.“

Starost o děti, zajištění bezpečného a podporujícího prostředí a debata o tom, jak to celé nastavit a udělat co nejlépe ve prospěch těch nejzranitelnějších, musí jít napříč společností, bez ohledu na politické postoje a osobní antipatie. Dětství je důležitým obdobím a je povinností těch velkých ochránit ty malé.

Přípravy nové právní úpravy zaměřené na ochranu dětí a podporu rodin zahájilo ministerstvo práce a sociálních věcí v roce 2023.

Hlavním pilířem je nový zákon, který nahradí zastaralý (a více než 40× novelizovaný) zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Součástí této rozsáhlé legislativní změny je také změnový zákon obsahující novelizace více než 50 dalších právních předpisů.

Péče o děti je povinností a právem rodičů

Proč nový zákon? **Potřebujeme vytvořit systém garantující důslednou ochranu práv dětí.** Péče o děti je především právem a povinností rodičů. Úkolem společnosti je výkon tohoto práva a povinnosti účinně podporovat. Nová právní úprava je:

- cestou ke zvýšení podpory rodičovské péče;
- rozšířením nabídky a dostupnosti služeb pro tuto cílovou skupinu a vytvořením podmínek po systematickou práci s dětmi a rodinami;
- pomoc bude nabízena rovněž mladým dospělým a budoucím rodičům.

Chybí smysluplná prevence

Tento dokument přináší odpovědi na otázky **PROČ?** (popis současného stavu) a **JAK?** (navrhované řešení). Úkolem politické reprezentace je nalézt odpověď na otázku **KDY?** Současný právní stav neodpovídá moderním trendům péče o ohrožené děti a společenskému vývoji, limituje zavádění inovativních a vědecky ověřených metod práce a mezioborovou spolupráci. Důsledkem je řada zmařených příležitostí dětí a mladých lidí, zvyšující se počet dětí vyrůstajících mimo vlastní rodinu a riziko, že se problémy znovu přenesou do dalších generací. Plánované změny nebude možno uskutečnit bez dopadů do veřejných rozpočtů (posílení kapacit veřejné správy a služeb, vzdělávání pracovníků, vytvoření informačního systému atd.).

Lidský život je priorita

Ve střednědobém horizontu lze očekávat přínosy díky lepší koordinaci, snížení počtu dětí v náhradních formách péče a úspěšnějšímu vstupu mladých lidí do samostatného života. Rozhodovací procesy musí nalézt odpověď na otázku: **Kolik jsme ochotni zaplatit za kvalitu lidského života?**

Co se změní po přijetí nové právní úpravy

Z čeho vychází koncepce nové právní úpravy? Klade důraz na základní principy platné pro všechny činnosti v oblasti ochrany práv dětí a podpory rodin, kterými jsou:

- nároky dětí a rodin
- způsob zajištění nároků
- úkoly veřejné správy a dalších účastníků systému
- nástroje pro zajištění nároků a plnění úkolů systému (plánování, financování, řízení kvality, nakládání s informacemi atd.).

Navrhovaná opatření jsou rozdělena do několika tematických oblastí:

1. **Prevence a včasná pomoc dětem a rodinám**
2. **Náhradní péče o děti**
3. **Péče o mladé dospělé**
4. **Podpora profesionálů působících v systému ochrany dětí a podpory rodin**

1. Prevence a včasná pomoc dětem a rodinám

Současný stav

Podpora rodičovské péče a prevence ohrožení dětí je v České republice dlouhodobě podceňována. Služby nebo jiné nabídky pomoci přichází pozdě a jsou svým charakterem pro mnoho rodin vysokoprahové. Pomoc dětem a rodinám v komplikované životní či sociální situaci je limitována nedostatečnými personálními, odbornými a materiálními kapacitami.

Služby označované jako „preventivní“ pracují jen s nejohroženějšími dětmi. Například sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi každoročně odmítají z důvodu přetíženosti pomoc tisíci rodinám s dvěma tisíci dětmi.

Orgány veřejné správy reagují často až v okamžiku, kdy je rodina ve velmi komplikované situaci a dítě je prokazatelně ohroženo. V evidenci orgánů sociálně-právní

ochrany dětí je přibližně 130 tisíc dětí (6,4 % dětské populace).

Reagujeme ve chvíli, kdy už je dítě ohroženo

Míra ohrožení dětí a rodin je na území České republiky nerovnoměrně rozložena. Řada problémů se koncentruje do relativně malého počtu správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Je prokázána souvislost mezi nestabilitou ekonomické nebo bytové situace a ohrožením dítěte. Ve 30 správních obvodech obcí s rozšířenou působností, kde dochází nejčastěji k umisťování dětí do náhradní péče, má více než 12 % obyvatel nařízenou exekuci.

Dostupnost služeb pro rodiny a děti se liší dle jednotlivých regionů. Neexistuje garantovaná „minimální“ síť služeb, s výjimkou sociálních služeb není stanovena její podoba ani jednoznačná odpovědnost za vytváření takové sítě.

Systém ochrany dětí je v současné době rozdělen mezi několik ministerstev, kraje, obce, nestátní subjekty a oblast justice. V systému působí velké množství veřejnoprávních i nestátních subjektů, jejichž činnosti nejsou standardizované, mají různé způsoby řízení i financování, postrádají jednotné principy i jednoznačnou dělbu zodpovědnosti za poskytnutí pomoci dětem a rodinám.

Nepřehlednost v poskytování služeb kvůli roztržitěnosti

Právní úprava poskytování služeb dětem a rodinám je v současné době rozdělena do několika právních předpisů. To vede k nepřehlednosti v poskytovaných službách. Totožnou nebo obdobnou činnost lze provozovat v různých zákonných režimech, existují však různá pravidla financování, řízení atd. Problémem je rovněž příliš úzké vymezení činnosti služeb současnou právní a metodickou úpravou. Některé typy pomoci se „nevejdou“ do žádné z platných úprav. Jde zejména o služby pohybující se

na pomezí oborů (sociálně zdravotní, sociálně vzdělávací atd.) a služby inovativní. Důsledkem je tlak na doplňování nových druhů služeb do právního řádu.

Na prevenci jde pouze 11 % z celkových nákladů

Celkové výdaje veřejných rozpočtů v oblasti péče o ohrožené děti dosahují ročně 20,71 mld. Kč. Většina zdrojů (lidských, finančních i materiálních) však v současné době směřuje k řešení následků nedostatečné podpory rodičovské péče. Na aktivity preventivního charakteru je vynakládáno necelých 11 % celkových výdajů. Ohroženým dětem a rodinám se tak při řešení složitých životních situací nabízejí jen omezená, často nevyhovující řešení. Průměrné měsíční náklady na intenzivní sociální práci s dítětem, které setrvává ve vlastní rodině, činí 16 230 Kč. Výdaje na institucionální výchovu jsou oproti tomu téměř šestinásobné: 75 301 Kč na jedno dítě měsíčně, náklady na dítě umístěné v náhradní rodinné péči 26 592 Kč.

Nákladovost jednotlivých typů intervencí a jejich efektivita však nejsou kvůli rozděleným kompetencím sledovány a vyhodnocovány. Klíčoví aktéři rozhodovacích procesů (orgány sociálně-právní ochrany dětí a potažmo soudy) nejsou žádným způsobem motivováni sledovat výdaje spojené se zvoleným řešením.

Navrhované řešení

Předcházení rizikům bude patřit k hlavním úkolům systému ochrany dětí. Aktivity systému se zaměří na poskytování včasné pomoci dětem a rodinám vedoucí ke zmírnění nebo eliminaci problémů.

Do českého právního řádu bude zaveden nový institut pomoci při péči o dítě, jehož prostřednictvím bude stanoven rozsah nároku dětí a rodin na podporu. Při poskytování pomoci bude přednostně využíván potenciál širší rodiny, osob z přirozeného sociálního prostředí rodiny, svépomocné, dobrovolnické a peer aktivity. Na tyto podpůrné činnosti (zahrnující i předávání informací, depistáž atd.) bude navázána další odborná pomoc. Ta bude rovněž cíleně začleňována do prostředí, kde se děti a rodiny pohybují (školy, ordinace lékařů, nemocnice, mateřská, rodinná a komunitní centra atd.). Praktická pomoc i odborné služby budou v případě potřeby poskytovány v místě, kde se rodina či dítě nachází (domácnost, ubytovna, azylový dům, ulice).

Základem podpůrného systému bude sociální práce, která se zaměří na všechny aspekty života rodiny a bude navázána na další systémy (podporované byd-

lení, sociální dávky atd.). Dojde k zásadním změnám v oblasti plánování a financování a integraci obou těchto procesů (kompetence v oblasti plánování budou spojeny s oprávněním rozhodovat o finančních zdrojích). Strategické plánování bude nově založeno na průběžném zjišťování potřeb osob z cílových skupin, které je součástí výkonu veřejné správy i poskytování služeb.

Řešením je i decentralizace části zdrojů

Kapacity budou vycházet z potřeb veřejné správy a služeb budou určovány na základě takto zjištěných potřeb, informací z výsledků případové práce, analýz a predikcí vývoje sledujících vybrané sociální jevy, informací o využívání služeb osobami z cílové skupiny atd. Území s problematickou sociální situací budou mít k dispozici odpovídající nástroje pro její řešení (z národní úrovně dojde k decentralizaci části zdrojů prostřednictvím zákonem určeného mechanismu).

Nová právní úprava sjednotí podmínky pro poskytování služeb dětem a rodinám (proces registrace, nároky na odbornost, způsob financování atd.). Činnost posky-

tovatelů nebude napříště limitována předpisy rigidně určujícími okruhy a formy činnosti.

Registrace poskytovatele služeb ochrany dětí a podpory rodin bude probíhat na základě odborné koncepce (nikoliv druhu služeb), která bude mj. obsahovat cíle služeb, pracovní metody a další informace o způsobu provozování a řízení služby. V povolovacím řízení bude prověřováno, zda má žadatel pro plánované činnosti odpovídající odborné zázemí, dostatečný počet pracovníků, vhodné prostory atd. Registrace bude vydávána na dobu určitou (10 let). Díky těmto změnám bude možno zavádět další formy praktické nebo inovativní podpory rodin bez opakovaných novelizací příslušných zákonů.

Efektivní přesměrování zdrojů do potřebných oblastí včetně včasné prevence

Je navrhováno propojení odpovědnosti veřejných orgánů za ochranu dětí a podporu rodin s kompetencemi

v oblasti financování, zavedení vícezdrojového a víceletého financování. Předpokládá se, že díky těmto opatřením dojde k postupnému přesměrování potřebných zdrojů do oblasti prevence ohrožení dětí a rodin.

Efektivnějšího nakládání s veřejnými zdroji bude dosaženo rovněž díky novým koordinačním mechanismům. Koordinace bude probíhat na komunitní úrovni (území nebo společenství osob, které spojuje určitá životní situace), regionální i národní úrovni. Bude zaměřena na zajištění dostupnosti informací, služeb ochrany dětí a podpory rodin, provádění depistáže potřeb dětí a rodin či ohrožení dětí.

Služby ochrany dětí a podpory rodin budou poskytovány bezplatně až na zákonem stanovené výjimky, kdy bude požadována spoluúčast rodičů, budoucích rodičů a mladých dospělých na úhradě nákladů. U vybraných typů služeb bude umožněna fakultativní úhrada.

2. Náhradní péče o děti

Současný stav

V systému ochrany dětí existuje značná prostupnost směrem k náhradním formám péče. Aniž by byly využity pro dítě výhodnější postupy a metody práce, dítě se často ocitá v nejnákladnější a nejméně vhodné formě péče, kterou je ústavní výchova.

Počet dětí, které v České republice vyrůstají mimo vlastní rodinu, se neustále zvyšuje. V roce 2023 bylo v náhradních formách péče umístěno téměř 29 000 dětí, to je o přibližně 3 500 dětí (14 %) více než před deseti lety.

Nejčastější příčinou odebrání dítěte z péče rodičů jsou sociální důvody (nestabilní sociální, ekonomická či bytová situace rodiny). Nejvyšší podíl dětí umístěných do náhradní péče je v Ústeckém kraji (27,3 %) a Karlovarském kraji (25,3 %). To je téměř čtyřikrát více než v krajích, kde je tento podíl nejnižší (hlavní město Praha, Zlínský kraj).

Nárůst traumatizovaných dětí bez identity

Nucený odchod z rodiny znamená vážný zásah do života dítěte a ovlivňuje jeho další vývoj. Zejména u dětí, které prošly ústavní výchovou, jsou prokázány zhoršené výsledky v oblasti psychického vývoje, sociálních dovedností, dosaženého vzdělání a úspěšnosti začlenění do

společnosti. Nedostupnost včasné pomoci a podpory v dětství může mít dlouhodobé dopady i do dalších generací.

Chybí systematická práce s rodiči, jimž bylo dítě odebráno z péče. Zákon stanoví pouze povinnost zaměstnanci obce s rozšířenou působností „nejméně jednou za 3 měsíce navštívit rodiče dítěte, kterému byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova“. Právní úprava však nestanoví, co je cílem a účelem těchto „navštíven“, v praxi proto dochází k formálnímu naplňování této povinnosti. Práce s rodiči dětí svěřených do náhradní rodinné péče pak není řešena vůbec.

Bariéra mezi rodiči a odebranými dětmi narůstá

V České republice v současné době neexistuje právní úprava ani praxe náhradní péče (s výjimkou několika realizovaných inovativních projektů), v níž je každodenní výchova dítěte sdílena náhradní rodinou a rodiči dítěte. Svěřením dítěte do náhradní péče tak mezi rodičem a dítětem vzniká výrazná bariéra omezující osobní i jiné kontakty.

Díky reformám z let 2012 až 2013 se výrazně změnil poměr mezi umisťováním dětí do náhradních rodin a ústa-

vů (z procentuálního poměru 50:50 na poměr 75:25 ve prospěch náhradní rodinné péče). Významně převažující formou náhradního rodičovství v České republice je příbuzenská péče. V roce 2022 tvořili příbuzní celkem 69,2 % pečujících osob. Pokud se nepodaří dítěti zajistit péči v rámci širší rodiny, jsou pro ně hledáni pěstouni v rámci tzv. zprostředkované (nepříbuzenské) péče. Ta je však v České republice výrazně minoritním typem náhradního rodičovství.

Nadále tak existují početné skupiny dětí, jimž je obtížné zajistit v případě odchodu z domova péči v náhradní rodině. Podle výzkumu z roku 2017 zůstávají mimo systém náhradní rodinné péče zejména děti se zdravotním či mentálním znevýhodněním, děti staršího věku (přičemž za starší věk je považováno zahájení školní docházky), děti týrané a zneužívané, děti s psychiatrickým onemocněním apod. V souvislosti s válkou na Ukrajině se ukazují rovněž limity náhradní rodinné péče v oblasti péče o nezletilé cizince bez doprovodu.

Chybí dostupná síť pěstounů

Potřeba změn v oblasti pěstounské péče vyvstává rovněž v souvislosti s opatřeními v oblasti ústavní výchovy, zejména zavedením minimální věkové hranice pro umístování dětí do ústavních zařízení.

V ústavních zařízeních v České republice vyrůstá přes 7500 dětí. Systém ústavní výchovy je přitom schopen

reagovat jen na některé z potřeb dětí. Služby zařízení jsou v tomto směru limitovány úzkým vymezením činnosti v příslušném resortním předpisu, omezenou nabídkou služeb, postupů a metod práce a rovněž sníženou dostupností navazujících služeb v některých regionech. Ústavní výchova probíhá v zařízeních, která jsou jen z malé části (12 %) zařazena do běžné zástavby.

Chybí odpovídající služby pro děti s kombinovaným znevýhodněním

Pro určitou skupinu dětí s kombinovaným znevýhodněním nelze v současné době nalézt odpovídající službu. Tyto děti jsou opakovaně přemísťovány mezi jednotlivými zařízeními (školskými ústavními zařízeními, psychiatrickými léčebnami, domovy pro osoby se zdravotním postižením atd.).

Současná právní úprava ústavní výchovy je roztříštěna do řady vzájemně neprovázaných právních předpisů. Pravidla pro umístování a pobyt dětí se v jednotlivých typech zařízení liší, což odporuje principu rovnosti práv.

Existují v podstatě stejná pravidla pro „výkon“ ústavní výchovy (institutu rodinného práva) a výkon ochranné výchovy (trestněprávního ochranného opatření). Ačkoliv ochranná výchova je ukládána asi 80 až 100 dětem ročně, režimový charakter se promítá do celého systému ústavních zařízení.

Navrhované řešení

Hlavní pozornost systému bude věnována podpoře rodičovské péče. Dojde však rovněž ke koncepčním změnám v oblasti náhradní péče. V případě svěření dítěte do náhradní rodiny nebo instituce budou realizovány aktivity vedoucí k opětovnému sloučení rodiny, ledaže by to bylo v rozporu se zájmem dítěte. V případě, že návrat dítěte do rodiny není možný, bude prioritou vytváření nové a trvalé životní perspektivy dítěte v rodinném prostředí.

Dítě bude připravováno na přechod do dalšího typu náhradní péče

Služby poskytované v oblasti náhradní péče budou koordinovány s poskytováním pomoci vlastní rodině dítěte. Zároveň dojde k zavedení povinnosti připravovat dítě na přechod do jiného typu náhradní péče nebo na návrat do vlastní rodiny (rodičovské péče). V praxi půjde o sociální poradenství, vysvětlení a porozumění informacím o náhradní rodinné péči, psychologickou

péči a podporu, doprovázení při navazování kontaktu atd.

V případě odchodu dítěte z rodiny bude poskytována podpora rodičům, aby mohli upravit svou životní situaci a nabýt kompetence potřebné k péči o dítě. Poskytování pomoci a podpory rodiči může mít řadu forem (poradenství, nácvik rodičovských dovedností a bezpečné péče o dítě, doprovod rodiče na úřad atd.). Pomoc rodičům bude koordinována sociálními pracovníky obcí, na jejím poskytování se budou podílet i služby zajišťující náhradní péči o děti. Dojde k zavedení nových typů náhradní péče sdílené s rodiči, zajišťované jen po část dne nebo v určitých dnech v týdnu (vytvoření prostoru, aby rodiče mohli řešit sociálně nepříznivou situaci, pracovat na svých kompetencích atd.).

Dojde k zavedení profesionální pěstounské péče reagující na různé druhy znevýhodnění nebo životní situace dítěte (krizová péče, podpůrná výchovná péče, péče o děti se zdravotním či mentálním postižením, dušev-

ním onemocněním, o děti s problémovým užíváním návykových látek, paliativní péče, péče o nezletilé cizince kulturně odlišného prostředí atd.).

Profesionální pěstounská péče je součástí nabídky pro odebrané dítě

Návrh počítá s postavením profesionálního pěstouna jako zaměstnance právnické osoby, jemuž je dítě svěřeno do péče. Profesionální pěstoun bude při výkonu péče vázán smluvním vztahem se svým zaměstnavatelem (práva a povinnosti pěstouna budou řešeny v rámci tohoto pracovněprávního vztahu). Ponese za dítě odpovědnost jako osoba, která je pověřena výchovou dítěte a dohledem nad dítětem. Zaměstnavatel profesionálního pěstouna bude oprávněn poskytovat některé druhy služeb rodičům svěřeného dítěte.

Profesionální pěstounská péče bude součástí náhradní rodinné péče (péče příbuzného, blízké osoby nebo jiné fyzické osoby bude mít přednost). Podmínkou pro výkon profesionální pěstounské péče bude úspěšné absolvování odborné přípravy zajišťované zaměstnavatelem. U specializovaných typů péče bude zaměstnavatel oprávněn požadovat středoškolské, případně vysokoškolské vzdělání a předchozí praxi v oblasti péče o děti.

Právní úprava stanoví maximální počet dětí, o které bude pěstoun oprávněn současně pečovat. V případě větších sourozeneckých skupin bude pěstounovi zajištěn asistent.

Mezioborové týmy v pobytových zařízeních pracující i s rodinou

Základem pobytových služeb se stane mezioborový tým, který bude zajišťovat nejen péči o dítě, ale pracovat i s rodinou a dalšími blízkými osobami dítěte (na základě principu reintegrace rodiny, který byl popsán výše). Dojde k propojení poskytování pobytových, ambulantních a terénních služeb. Dojde k personálnímu posílení služeb a snížení maximální kapacity zařízení (na 24) a maximálního počtu dětí na skupinách (ze současných 8 na 4).

Zákon stanoví jednotná pravidla poskytování pobytových služeb („služby náhradní péče“). Výkon ochranné výchovy a ústavní výchovy budou důsledně odděleny. Výkon ochranné výchovy bude probíhat v zařízeních s velmi nízkou kapacitou (do 10 osob) umožňujících individuální práci při řešení problémů těchto mladých lidí.

3. Péče o mladé dospělé

Současný stav

Na rozdíl od svých vrstevníků se mladí lidé vyrůstající v náhradních formách péče nebo nefunkčních rodinách nemohou v období osamostatňování spolehnout na rodinné zázemí, které nemusí být stabilní nebo disponovat dostatečnou kapacitou pro podporu a pomoc. Působnost orgánů sociálně-právní ochrany je však ohraničena právě věkovou hranicí 18 let.

Náhradní formy péče opouští každý rok na 1 500 mladých dospělých, z toho 600 až 800 ústavní zařízení. Jen malá část z těchto mladých lidí setrvává v zařízeních na základě tzv. smluvního pobytu z důvodu dokončení středního nebo vysokoškolského vzdělání.

Mladé lidé bez rodin hledají těžko své kořeny

U dětí opouštějících náhradní rodinnou péči nebo ústavní péči existuje jednorázový nárok na finanční, případně věcnou podporu bez návaznosti na systematickou sociální práci. Oproti zbytku populace jsou tito

mladí lidé ve zvýšené míře ohroženi bezdomovectvím, trestnou činností, závislostmi a podobně. U dětí vyrůstajících v ústavních zařízeních je podíl středoškoláků či vysokoškoláků výrazně nižší než ve zbytku populace.

Podle školských statistik ve školním roce 2022/2023 pobývalo ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy celkem 416 mladých dospělých (tj. necelých 6,5 % všech dětí a mladých lidí umístěných ve školských ústavech). Důvodem smluvního pobytu však bylo v naprosté většině případů dokončení střední školy. Jen 39 mladých dospělých na smluvním pobytu studovalo vysokou nebo vyšší odbornou školu.

Chybí střecha nad hlavou a společnost

Z podpůrného systému vypadáva celá řada mladých lidí, kteří se se nepřipravují na budoucí povolání (nejsou nezaopatřenými dětmi), avšak potřebují pomoc při vstupu do samostatného života. Těmto osobám jsou určeny

sociální služby, zejména služba dům na půl cesty. **V posledních letech však přibývá počet mladých lidí, kteří nepřecházejí do domu na půl cesty přímo z ústavu, ale vstupují do služby až s určitým (i několikaletým) časovým odstupem.** Domy na půl cesty ztrácí charak-

ter „tréninkových center“ navazujících na dobu pobytu v ústavním zařízení, ale stávají se krizovými, či dokonce azylovými zařízeními. Do této služby přichází mladí lidé po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, po neúspěšných návratech do rodiny, mladí bezdomovci atd.

Navrhované řešení

Oproti stávající právní úpravě se připouští možnost poskytování návazné péče mladým dospělým, kteří se nepřipravují na další povolání. Půjde o doprovázení do dospělosti zajišťované prostřednictvím výkonu sociální práce obecními úřady obcí s rozšířenou působností anebo poskytovateli služeb ochrany dětí a podpory rodin.

Terénní, ambulantní i pobytové typy péče

Návazná péče bude určena pro mladé dospělé, kteří odchází z náhradní péče nebo kteří nedisponují potřebným rodinným či sociálním zázemím. Služby návazné péče bude možno poskytovat ve všech formách (terénní, ambulantní i pobytové). Uzavření smlouvy s mladým dospělým je navrhováno jako povinné, jde-li o poskytovatele služeb péčovské péče nebo poskytovatele služeb náhradní péče, kteří poskytovali mladému dospělému službu jako dítěti do nabytí zletilosti.

Sociální začlenění a plán podpory součást osamostatnění

Cílem návazné péče je sociální začlenění a získání kompetencí potřebných k samostatnému životu. Součástí smlouvy bude zpracování a naplňování plánu podpory mladého dospělého. Oboustranný závazek

dodržování povinností vyplývajících z plánu bude součástí smlouvy, porušování závazku je pak výpovědním důvodem vedoucím k ukončení poskytování služeb mladému dospělému.

Zároveň je navrhováno, aby mladý dospělý mohl požádat o poskytnutí návazné péče do dvou let po nabytí zletilosti nebo ukončení předchozí návazné péče. Jde o další změnu oproti současné právní úpravě, která připouští uzavření smlouvy do 1 roku po nabytí zletilosti nebo plné svéprávnosti. Nově tedy budou moci požádat o uzavření smlouvy i starší osoby, nejdéle však do věku 26 let.

Aktivní nabídka služeb v reakci na potřeby mladých lidí

Jako součást změnového zákona je navrhována novelizace ustanovení zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, upravujícího činnost domů na půl cesty. Je navrhováno, aby tuto službu bylo možno poskytovat osobám od 16 let věku (v souladu s koncepcí přípravy mladých dospělých bez dostatečného zázemí na samostatný život). Na stranu druhou může dojít i k překročení maximální věkové hranice podpory, která nyní činí 26 let (jde o reakci na současné demografické trendy, kdy se obecně posouvá věková hranice vstupu do samostatného života).

4. Podpora profesionálů působících v systému ochrany dětí a podpory rodin

Současný stav

Sociální systém nemá v současné době k dispozici dostatečné nástroje, jak účinně podporovat rodičovskou péči. Příčinou je nevyjasněnost kompetencí orgánů veřejné správy, neexistence dostupného bydlení a neadresnost většiny typů sociálních dávek. Důsled-

kem roztříštěnosti a složitosti systému jsou rovněž nevyjasněné kompetence jednotlivých aktérů. Prolínají se v něm rozdílné způsoby řízení, přístupů k právům a potřebám dítěte, metodického vedení a financování. To vyvolává zvýšené nároky na koordinaci a jednání, tedy na

čas, pracovní úvazky a finanční prostředky, které by bylo možno využít jiným způsobem.

Sociální pracovníci mají omezené možnosti

Sociální pracovníci obcí, na nichž spočívá hlavní odpovědnost za řešení nepříznivé situace rodin, mají velmi omezené možnosti pro účinnou pomoc. Značnou část agendy představují procesní a administrativní úkony (až 30 %).

Současné monitorovací a hodnotící procesy nejsou zaměřeny na hodnocení dopadů poskytované pomoci a intervencí na kvalitu života dětí a rodin. Sociální služby, služby zajišťované v režimu sociálně-právní ochrany dětí a služby v rámci školského či zdravotnického systému mají stanovené vlastní způsoby řízení kvality, které fungují izolovaně.

Důraz je kladen na formalitu, status sociální práce nemůže být naplňován

Chybí jednoznačná kritéria pro hodnocení kvality „případové“ práce a dopadů na prosperitu dítěte a rodiny. Standardy kvality jsou v mnoha ohledech limitující (naplnění pravidla „za každou cenu“ může být „proti kvalitě“). Lze je naplňovat jen formálně (například formou jednorázových revizí postupů a podmínek v organizaci pro účely inspekce). Důraz je kladen na písemné zpracování vnitřních předpisů a jejich dodržování. Kontrolní orgány (inspekce) hodnotí, zda poskytovatel postupuje přesně podle písemných pravidel. K těmto formálním postupům přispívají i zákonná znění příslušných krité-

rií. Nelze proto sledovat korelace mezi prostředky vynaloženými z veřejných zdrojů a kvalitou veřejných služeb.

Odborná a metodická podpora pracovníků působících v oblasti ochrany dětí a podpory rodin je nedostatečná. Chybí metodiky, které by sjednocovaly napříč systémem pracovní postupy a garantovaly kvalitní a efektivní ochranu všech dětí. Poradní sbory a komise sociálně-právní ochrany fungují často zcela formálně nebo se zaměřují jen na úzce vymezený okruh agend (zprostředkování náhradní rodinné péče).

Chybí sdílení informací, nedochází ke spolupráci

Problémem současného systému ochrany dětí je nejednoznačnost pravidel pro sdílení informací, nedostupnost řady údajů potřebných pro rozhodovací procesy na individuální i systémové úrovni a neexistence jednotného informačního systému. Nejsou sledovány základní parametry nezbytné pro rozhodovací procesy, jako je například četnost, nákladovost a efektivita intervencí, průměrná doba, po kterou dítě setrvává v evidenci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, průměrná doba pobytu dítěte v náhradních typech péče (náhradní rodinné péče nebo ústavní) a podobně. Některé údaje (informace o výkonech systému, nákladovost atd.) lze zjistit pouze prostřednictvím kompilace několika typů statistik. Důsledkem je vysoká administrativní náročnost vedení agendy, neexistence on-line komunikace mezi aktéry oblasti ochrany dětí a nedostupnost údajů potřebných pro efektivní řízení systému. Oblast ochrany dětí nevyužívá možnosti, které nabízejí moderní informační technologie.

Navrhované řešení

Bude stanovena jednoznačná odpovědnost za ochranu dětí a poskytování pomoci rodinám. Nová právní úprava určuje obecní úřady obcí s rozšířenou působností jako klíčové orgány veřejné správy odpovědné za ochranu dětí a podporu rodin a současně stanovuje úkoly dalších orgánů. Na rozdíl od současného stavu bude mít příslušný orgán veřejné správy k dispozici odpovídající nástroje (finance, koordinace, součinnost dalších subjektů).

Nová právní úprava rovněž zavádí možnost příslušného orgánu veřejné správy pověřit vedením koordinací nebo case managementem jiný subjekt (zpravidla půjde o poskytovatele služeb ochrany dětí a podpory rodin). Ochrana dítěte však zůstává i v tomto případě nadále pod supervizí orgánu veřejné správy.

Dojde ke změně orientace systému řízení kvality od kontroly plnění formálních náležitostí k hodnocení výsledků (dopadů). Výsledky budou hodnoceny na systémové úrovni (území, cílové skupiny) i na úrovni individuální případové práce prostřednictvím vybraných indikátorů. Dojde k postupnému zavádění výkonového financování, které bude zohledňovat náročnost výkonu veřejné správy nebo poskytování služeb a dosažené výsledky.

Profesní podpora pracovníků bude posílena vznikem národního a regionálních mezioborových odborných panelů (odborných konzultantů), na něž se budou moci obracet příslušná pracoviště se žádostí o konzultaci při řešení komplikovaných případů. Do těchto konzultačních mechanismů budou zapojeni nezávislí odborníci, zástupci odborných společností, profesních sdružení

a akademických pracovišť. V kompetenci těchto orgánů bude vydávání doporučených postupů a na žádost ministerstva (kraje) přezkum postupu ve zvlášť složitých případech.

Odborné panely budou zkoumat i závažné případy spojené s ohroženými dětmi

Odborné panely budou složeny z nezávislých odborníků, specialistů v jednotlivých oborech souvisejících s ochranou dětí a podporou rodin. Kromě poskytování konzultací v komplikovaných případech a metodické práce bude možno využít tento orgán k přezkumu postupů u závažných případů. Výstupem přezkumu při-

padu mohou být rovněž doporučení systémového charakteru. Konzultační orgán však nenahrazuje činnost inspekce nebo kontrolu výkonu veřejné správy.

Návrh nové právní úpravy v oblasti ochrany dětí počítá s robustním informačním systémem (součástí informačního systému spravovaného ministerstvem práce a sociálních věcí), který bude podporovat plnění všech klíčových úkolů na úseku ochrany dětí a podpory rodin. Právní úprava stanoví jednoznačná pravidla sdílení údajů a komunikace mezi subjekty působícími v oblasti ochrany dětí a podpory rodin. Vybrané statistické údaje a indikátory budou shromažďovány v rámci datové základny informačního systému.

Zdroje informací

- Confess Research pro Nadační fond Krok domů (2020). Příprava mladých dospělých vyrůstajících v pobytových zařízeních na odchod do dospělého života. Závěrečná zpráva z průzkumu.
- Institut projektového řízení Hradec Králové (2017). Analýza inovativních postupů a služeb pro rodiny a děti v České republice.
- Institut projektového řízení Hradec Králové (2018). Analýza a návrh systému monitoringu kvality a strategie implementace systému řízení kvality v systému SPOD.
- KŘEČKOVÁ, M.A. ŠIMÁČEK, M. (2018): Dostupnost služeb pro lidi s poruchou autistického spektra v ČR a Evropě – analýza a inspirace.
- LUMOS; Charita České republiky (2021). Podpora ohrožených rodin v České republice. Výzkumná zpráva o kapacitách sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi. Dostupné z: <https://www.wearelumos.org/vyzkumy/>.
- MACELA, M. (2022). Analýza výdajů veřejných rozpočtů v oblasti péče o ohrožené děti v roce 2019
- Median (nedat.). Analýza dopadů nedostačujícího bydlení na školní a další problém dětí v ČR
- Ministerstvo práce a sociálních věcí (2024). Nová právní úprava ochrany v oblasti ochrany dětí a podpory rodin. Věcné zásady verze 2. O.
- Nadace J & T; Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2023). Zpráva o stavu péče o ohrožené děti v ČR v roce 2023. Dostupné z: <https://www.8000duvodu.cz/analyzy-zpravy>.
- SocioFactor Ostrava (2015). Návrh optimalizace řízení systému ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti
- SocioFactor, Topinka, D. (ed.). (2017). Zpráva o příčinách umisťování dětí mimo vlastní rodinu z perspektivy orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Ostrava
- Společnost pro ranou péči (nedat.). Aktuální situace rané péče v České republice – rok 2022.
- Univerzita Pardubice (2023). Závěrečná evaluační zpráva projektu „Inovativní přístupy k podpoře ohrožených rodin s dětmi v Pardubickém kraji“.
- Veřejný ochránce práv (2020). Dostupnost sociálních služeb pro děti s postižením a jejich rodiny. Výzkum veřejného ochránce práv.
- Veřejný ochránce práv (2022). Zpráva o šetření z vlastní iniciativy a doporučení ve věci vyhledávání obecných pěstounů a osvojitelů pro děti v pěstounské péči na přechodnou dobu.
- Veřejný ochránce práv (2024). Dětské domovy pro děti do 3 let věku – současné a budoucí výzvy. Souhrnná zpráva z návštěv 2024. Doporučení veřejného ochránce práv.

Zpracoval: **PhDr. Miloslav Macela**

Zadavatel:

PLATFORMA
DO DOSPĚLOSTI

www.facebook.com/platformadodospelosti

rok 2024